

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת כי תצא י' אלול תשע"ח,
גליון נושא בענינא דיומא.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי
ופוסקי הדור שליט"א. לעורר לב המעיין, ואין
לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'בחירת אתרוג מהודר'

פרי עץ הדר

מצוה: כתוב בתורה (פרשת אמור, ויקרא כג מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת
תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עָבֹת וְעֶרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ד' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים.

1. מדריך מעשי

ד' מינים מהודרים: במאמרים שלפנינו, נתמקד בהדרכה מעשית קצרה ומזורזת לבחירת ד' מינים
מהודרים - מפי ספרים מוסמכים, רבנים מפורסמים, ומומחים בעלי ניסיון. הגליון הנוכחי 178 -
איך לבחור אתרוג מהודר. גליון 179 - דיני לולב. גליון 180 - דיני הדס משולש. גליון 181 - דיני
ערבות. גליון 182 - מצות איגוד הלולב. גליון 183 - סדר הנענועים.

מקוצר היריעה, אי אפשר לפרט את כל דיני ארבע מינים כי רבים הם, המטרה היא להעניק
הדרכה תמציתית לאדם שבא לקנות ד' מינים, איזה דברים צריך לבדוק - מה מעכב, ומה ראוי
להחמיר ולהדר, ואיזה קפידא הוא רק בגדר הידור בעלמא.

רווח נוסף; בדרך כלל, אחרי הקניה הרוכש מתאמץ ומגיע לרב ומו"ץ להראות את הסחורה
שהעלה בחכתו לשמוע את חוות דעתו האם האתרוג כשר, והאם הוא שווה את המחיר ששילם.
כאשר השואל יודע מספר הקדמות בסיסיות, השאלה נשאלת נכון, באופן ממוקד וענייני. והתשובה
מדויקת ויעילה, ברורה ומהירה. במיוחד, שמחמת הלחץ וריבוי השואלים, יתכן שהרב לא ישים לב
לכל הפרטים הקטנים.

וז"ל הקיצור שולחן ערוך (סימן קלו סעיף א) כבר נהגו ישראל, שמי שהוא קונה אתרוג ולולב
והוא אינו מבין, מראה אותן למורה הוראה אם הם כשרים או לא, כי יש בהם הרבה חילוקי דינים.

2. ד' מינים צריך שיהיה לכם

לכם: נטילת ארבע מינים ביום הראשון צריך שיהיה 'לכם'. בשאר הימים בגבולין נחלקו
הראשונים האם מעכב שיהיה 'לכם'. במקדש גם בשאר הימים מעכב 'לכם'. ידוע דעת הביכורי יעקב
(תרנח ס"ק א) שגם בזמננו, חייבים במקום המקדש כל שבעה מדאורייתא וממילא מעכב שיהיה
'לכם'. ודן בהליכות שלמה (תשרי פרק יא הלכה כו) האם החיוב כל שבעה נאמר בכל ירושלים, או
רק בכותל המערבי.

ולכן, אין לקנות ארבע מינים לחיוב דאורייתא מקטן שיכול לקנות ואינו יכול להקנות. קטן
שהגיע לעונת הפעוטות, נחלקו שני הדעות בשו"ע (סימן תרנח סעיף ו) האם יכול להקנות או לא,
והכריע הביאור הלכה (ד"ה לא יתננו) שיש להחמיר לכתחילה.

אם המוכר בן 13 ולא ידוע אם הביא שני שערות, הביא הביאור הלכה (שם) מחלוקת האם יכול
לקנות ממנו, שהפמ"ג אוסר משום דספק דאורייתא לחומרא, עד שיתברר על ידי שתי שערות
שהמוכר גדול. והכתב סופר (סימן קכ"ט) מיקל, ראה שם טעמו.

והביאו במשנ"ב דרשו (סימן תרנח על ביאור הלכה סעיף ו ביאורים ומוספים הערה 50) בשם
הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל והגר"ח קנייבסקי שליט"א (שונה הלכות תורת המועדים סימן תרנ"ח

הערה כא) שאם הקטן שליח של גדול, נחשב 'לכם'. [עוד דנו כלפי קטן שסמוך על שולחן אביו, האם יכול להקנות].

מצוי, שמונח קופסא עם ערבות בבית הכנסת, עם קופה להניח בה את הכסף, וביום הראשון שמעכב 'לכם' רצוי לא לקנות מהקופסאות אם יש חשש שילד הניח את הקופה. רק אם יודע בבירור שגדול הניח את הערבות למכירה.

חשוב לדעת, שחלק מאופני התשלום נחשבים כהקפה, ולכן רצוי לשלם במזומן וכדומה, שלא יברך על ד' מינים שאינו 'לכם'. אכן, הקונה עבור שאר הימים, לא במקדש, רשאי לקנות גם מקטן.

3. אתרוג פסול מהו?

כתב הכד הקמח (סימן כג), קודם כל עיקר ההידור הוא אם אין בו חשש פסול, ואח"כ משגיחין בהדרו בתואר ובמראה. עכ"ד. דבר ראשון צריך לוודא, שאין פסול באתרוג, כי גם כיום יש הרבה אתרוגים פסולים, ולא מדובר על הידורים, כי אם על עיקר הדין, וכפי שיתבאר. ולכן צריך לקנות רק ממוכר מוסמך ירא שמים, או חנות בהשגחה מהודרת, בחזקת בלתי מורכב, ונקי מחשש ערלה, טבל, נטע רבעי, כלאים, חילול שבת.

אינו מורכב: נפסק **במשנ"ב** (סימן תרמח ס"ק סה), הסכמת הפוסקים שאתרוג המורכב פסול, ולא נקרא אתרוג כלל. עקב ריבוי ההרכבות במהלך השנים על ידי המגדלים שרצו שהסחורה תהיה יותר משובחת עם פיטם חזק ומראה יפה, יש להקפיד לקנות אתרוג המיוחס בחזקת שאינו מורכב.

ערלה וטבל: נפסק **במשנ"ב** (סימן תרמט ס"ק מה) אתרוג טבל ערלה תרומה טמאה פסול כל שבעה, ערלת חו"ל ודמאי כשר אפילו ביום הראשון. לדעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א (דרך אמונה תרומות פרק ב הלכה ב ביאור הלכה ד"ה זרען), אם לא נוטעים את העץ על דעת לאכול, אין חיוב לעשר. אבל כיום רוב האילנות נוטעים למכור גם למצוה וגם לאכילה, וחייב במעשר.

חסר: פסול גמור הקיים באתרוגים, הוא 'אתרוג החסר' שפסול ביום הראשון (וכן בשאר הימים במקדש), כמבואר **במשנה** (סוכה דף לד: ותוס' ד"ה שתהא) **רמב"ם** (לולב פרק ח הלכה ז) **שו"ע** (או"ח סימן תרמח סעיף ב) **ומשנ"ב** (שם ס"ק ט ואילך) אתרוג החסר כל שהוא, אפילו נקב קטן ביותר פסול ביום הראשון, שנאמר: ולקחתם, שתהא לקיחה תמה, והחסר אינה לקיחה תמה.

אמנם ביום הראשון בשעת הדחק, וביו"ט שני בחו"ל אפילו כשאין שעת הדחק, סומכים על ה'יש אומרים' שחסר משהו כשר, ולשיטתם פסול חסר הוא רק בגודל 'איסור' (19 - 33 מ"מ תלוי בדעות השונות). והורו גדולי הוראה שליט"א, שמספק אי אפשר לברך על אתרוג חסר משהו. אבל בחול המועד כשר חסר אפילו יותר מכאיסור, ומברכים עליו.

מסביר הביאור הלכה (ד"ה ואם חסר), שיש באתרוג קליפה שקופה דקה, ומתחתיה קליפה ירוקה. אם נחסר מהקליפה העליונה אינו פוסל משום חסר, אך אם נחסר אפילו משהו מהקליפה הירוקה פסול.

נקב שנוצר על ידי קוץ בשעת חיבורו לאילן, פסול. אם נקדם עליו עור ובשר מלמעלה, כשר. ספק אם נקדם עליו, כשר.

נקלף: נקלף כל הקליפה הדקה העליונה, פסול. נשאר כסלע (קוטר כ-3.2 ס"מ) כשר. בתנאי שהאתרוג נשאר ירוק, אך אם נקלף בשנים ושלושה מקומות ומקום הקילוף השתנה מצבע ירוק לצבע חום, פסול משום מנומר. נקלף בחוטמו (ממקום שמתחיל השיפוע) ונשתנה הצבע, פסול אפילו במשהו. בשעת הדחק יש להקל, אם לא השחיר האתרוג במקום הקילוף (סימן תרמח סעיף ו).

נפל העוקץ: אם העוקץ נפל ונשאר במקומו חור, כתב השו"ע (סימן תרמח סעיף ח) שפסול, אבל אם כל הגומא מלאה, אפילו אם למעלה מהגומא לא נשאר כלום כתב הרמ"א (שם) שכשר.

שינוי מראה: נפסק **בשלחן ערוך** (סימן תרמח סעיף ט) שינוי מראה מתחת לחוטם, בשנים או שלושה מקומות פסול. במקום אחד על רובו פסול. ובחוטם האתרוג (משיפוע האתרוג ומעלה, והיינו ממקום שמתחיל להתקצר ולהתחדד ומעלה) אפילו כל שהוא פוסל.

פנינים

זמני תשובה

זריזין מקדימין: נפסק בשו"ע (סימן תכט סעיף א) שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום. וכתב המשנ"ב (ס"ק א) הוא הדין בשאר יום טוב, לפחות מצד המנהג. ודעת הבית יוסף (שם) שרק בפסח שהלכותיו מרובות צריך ל' יום, אבל בשאר המועדים מספיק פחות.

כתב במטה אפרים (סימן תרג סעיף ה) נוהגים אנשי מעשה להיות זריזין מקדימין לקנות ארבעת המינים בעשרת ימי תשובה, וזכות המצוה תכריע לכף זכות ביום הדין הקדוש לזכות לו החתימה.

מסופר על הסטייפלער זצ"ל (ארחות רבינו חלק א עמוד רמב) שכבר בט"ו באב היה הולך בעצמו לקנות אתרוג וכשהיתה קשה לו ההליכה הביאו לו אתרוג בתאריך הזה, וכן נוהג בנו הגר"ח קנייבסקי שליט"א שמידי שנה מביא לו מגדל אתרוגים, אתרוג מהודר בט"ו באב (דברי שי"ח שופטים תשע"ח).

הרבה מדקדקים נוהגים לחפש ד' מינים למהדרין מן המהדרין, כבר מתחילת חודש אלול ולפעמים גם לפני, לברור ישירות מהפרדסים והמטעים טרם המיון.

זה לא הזמן: יש בעלי מוסר שאומרים, הרוצה לברוח ממצות תשובה, מתחיל להתעסק עם ד' מינים. היצר הרע אומר לאדם, תעשה הכל באלול, תקנה ד' מינים, תבנה סוכות לכל המשפחה, תארגן אלף ואחד דברים, חוץ מלעשות תשובה!

לגבי חיפוש אתרוג מהודר על חשבון לימוד התורה, התבטא בדרך צחות אחד מגדולי מרביצי התורה שליט"א, שצריך לבדוק שהאתרוג נקי מעון 'ביטול תורה'. ובאמת גם מצד גדרי ההלכה של מצות עסק התורה, צריך לברר האם חייב לסגור את הגמ' כדי לחפש מינים מהודרים, או שעדיף להמשיך בשטייגען, ולהתפשר על מינים כשרים.

בספר חיי המוסר (חלק א עמוד צד) מסופר, פעם נכנס הסבא מקעלם זצ"ל ל'בית התלמוד תורה' בעשרת ימי תשובה, ושמע שני אברכים מדברים ביניהם אודות קניית אתרוג. שאל אותם הסבא בקול והתפעלות, האם עניני יום כיפור כבר הושלמו?

פעם עבר בשוק הג"ר שריה דבליצקי זצ"ל בעשרת ימי תשובה וראה בן אדם בוחר אתרוג, אמר לו על זה אנו אומרים על חטא שחטאנו לפניך בתמהון לבב (ד.א.ש.).

בספר מנהגי מהר"ל (תחילת הלכות סוכה), הובא ברמ"א (סימן תרכד סעיף ה, סימן תרכה סעיף א), ביחס לסוכה שמתחילים לבנותה אחרי יום כיפור 'משום שנשלמו ימי תשובה'. ומצוה הבאה לידו אל יחמיצנה, משמע שקודם יו"כ אין מוטל עליו עדיין מצוות חג הסוכות.

מעשה נורא על הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל, שבא אליו משהו בערב יום כיפור להראות לו את האתרוג שלו. רבי אהרן פתח לו את הדלת בדמעות ורתת, וביקש שיבוא בזמן אחר 'כי אנוס אני להכין את עצמי ליום הדין' (ר' אהרן סורסקי אש התורה עמוד רעח).

אחרי י"ג מידות: כ"ק אדמו"ר הזקן מאלכסנדר זיע"א, כשהביאו לו אתרוג, לא הסתכל עליו עד אחר הסליחות י"ג מידות, ואמר שעם הדמעות של הסליחות י"ג מידות לפני יום כיפור, רוחצים את האתרוג מכל הכתמים. (מאורן של ישראל תשל"א עמוד קפז). וכעין זה כתב בשם משמואל (סוכות תרע"ח). ❖

ולכן, בחוטם כל 'נקודה שחורה' או לבנה פוסלת. למטה מהחוטם, פוסל דוקא ברובו או בשנים ושלושה מקומות עם הפרש ניכר ביניהם, באופן שמכל צד אפשר לראות את אחת הנקודות, שהוא רוב ההיקף.

יש שכתבו (חיים וברכה אות ש"ב, חוט שני סוכה עמוד רפג), שחום כהה הנוטה לשחור אין להכשיר.

וכתב בספר **ארבעת המינים למהדרין** (עמוד שע) נקודה שחורה פוסלת, רק כאשר היא מגוף האתרוג, אבל נקודה שחורה שאינה מגוף האתרוג (כגון מהריסוס או מבעלי חיים) כשרה, כפי שמוכח מהמשנ"ב (סימן תרמח ס"ק מט). ומציין 8 סוגי נקודות שחורות, שלכל אחד דין שונה. והכלל בזה, אם ניתן להסיר את הנקודה השחורה הדבוקה לאתרוג באמצעי עזר (מים, שעוה, פלסטלינה - ויזהר לא לפסול את האתרוג מדין חסר) האתרוג ודאי כשר, אפילו אם בפועל לא הסירו (ארחות רבינו חלק ב עמוד רעד). וגם כשאי אפשר להסיר, תלוי איזה נקודה, ויש לשאול מורה הוראה מומחה.

בלעטלך: כתב הרמ"א (סימן תרמח סעיף יג), בלעטלך המצוי מאד באתרוגים, [שהם כעין גלד שנוצר על ידי שפשוף העלים באתרוג] כשר, אבל אם הוא גבוה מהאתרוג, נחלקו הפוסקים. והכריע המשנ"ב (ס"ק נ) שאין להקל לקחתו אלא בשעת הדחק. והורה הג"ר **ניסים קרליץ** שליט"א (חוט שני סוכה עמוד רפא) שאם הוא בולט מעט שצריך הבחנה במישוש אם בולט, כשר, שהרי כל בלעטל יש לו מעט בליטה.

טווח הבדיקה: כידוע דין 'הדר' בשינוי מראה באתרוג תלוי ב'נראה לעין', לא כל נקודה על האתרוג פוסלת אלא רק נקודה הניכרת לעין. אם אינו ניכר בטווח ראייה רגיל, אלא בהתבוננות מדוקדקת מידי כשר. לרוב הפוסקים המרחק הנכון להחזיקו באחיזה רגילה ביד, והוא כ- 35 ס"מ. ודעת החזו"א (סימן קמז ס"ק ה) להחמיר שצריך להסתכל ממרחק יותר קצר, והוא משוער בערך 15 ס"מ.

לגבי חסר שפסול בכל שהוא, מחמירים יותר, ולא מסתפקים בראיה בעלמא, אלא מסתכלים בהתבוננות מדוקדקת היטב (הסתכלות בזכוכית מגדלת, היא רק לברר המציאות, כאשר לא ברור מה רואים).

צבע ירוק: נפסק בשו"ע (סימן תרמח סעיף כא) אתרוג ירוק שדומה לעשבי השדה, פסול. וכוונתו לירוק חזק, אבל ירוק בהיר כשר. וכתב בחוט שני (עמוד רפב) שאם חלק מהאתרוג כבר הצהיב וחלקו עדיין ירוק, כשר.

בזמננו דעת הגר"ש **אלישיב זצ"ל**, כיון שכיום כל האתרוגים הירוקים יכולים לחזור ולהיות צהובים, אין חסרון באתרוג ירוק. מאידך לדעת הג"ר **ניסים קרליץ** שליט"א (חוט שני סוכות עמוד רפד) וכעין זה בהליכות שלמה (סוכות פרק י סעיף כג) שגם כיום עדיף אתרוג צהוב שאינו מהודר (אם אין עליו פקפוק) מאתרוג ירוק כהה.

משקל: צריך לוודא שהאתרוג גדול בשיעור הנצרך. וכתב **בביאור הלכה** (סימן תרמח סעיף כב) שלכתחילה צריך שיהיה גדול כמו ב' ביצים (בערך 100 גרם לשיטת החזו"א). שים לב, באתרוגי מים, שמצטמקים במשך הזמן, צריך שיהיה יותר ממשקל זה, שגם כשיצטמק יישאר על השיעור המינימלי.

4. אתרוג מהודר

נקי: ברוך ד' אכשר דרא, ומצויים בדורנו ד' מינים מהודרים, מה שלא היה מצוי בדורות הקודמים, ישראל קדושים מדקדקים במצוות, ומקדישים הרבה זמן לעיין ולברר, ומשלמים דמים מרובים טבין ותקילין כל אחד כפי יכולתו, לקנות ד' מינים מובחרים בתכלית ההידור נאה בגידולו ובמראהו ונקי מכל חשש פסול, ו'גלאט' לפי כל שיטות הפוסקים. כמבואר בגמ' (שבת דף קלג:): מצוה לעשות לולב נאה, ונדרש מהפסוק **זֶה קֵלִי וְאֵנֹהוּ** (שמות טו ב), התנאה לפניו במצות. ובפרט שבאתרוג התפרש לקחת 'הָדָר', והוקשו ד' מינים זה לזה.

יש הידור לקחת אתרוג נקי ללא נקודות שחורות כלל, ובלא בלעטלך, אף באופן שמצד הדין כשר. כלשון שכתב הפרי מגדים (אשל אברהם סימן תרמח ס"ק כד) ואשרי מי שיוכל ליקח אתרוג נאה הדר ונקי מכל.

גידול נאה: מלבד ההידורים בניקיון קיים דין זה קלי ואִנְהוּ בלולב נאה, והיינו שיראה יפה ומהודר בצורתו, דומה לאתרוג ולא ללימון. וכתב **בתפארת ישראל** (סוכה פרק ג משנה ו יכין) שיש 5 הידורים באתרוג: כמה שיותר נקי ובפרט בראשו, שיהיו עליו בליטות ולא חלק כלימון, עוקץ שקוע, בנוי כמגדל ולא דומה לכדור, שושנתא שלימה מול העוקץ.

5. הידור מצוה

כפי יכולתו: הורה הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פרק י הערה 13) 'היום שמצויים בשוק ארבעת המינים מהודרים לרוב, נכון שישתדל כל אחד כפי יכולתו להדר המצוה'. כתב בספר **המנהגים** (סימן מט) ומי שקונה לולב ואתרוג יפה, זוכה לחיי עולם זה וחיים עולם הבא, וגם כאלו קיים כל התורה כולה.

והורו הגר"צ אבא שאול זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל (שערי חג הסוכות עמוד קפא) שעדיף אתרוג עם גידול יפה אף שיש עליו בלעטלך, מאתרוג שאין לו גידול יפה ונקי מבלעטלך. כי העלים נחשבים כמראה טבעי של האתרוג. ויש מגדולי הוראה שליט"א שסוברים שעדיף נקי מבלעטלך יותר מגידול יפה.

חסר משהו, אינו שלו - פסול רק ביום הראשון. אתרוג פחות מהשיעור, מורכב - פסול גם בכל הימים. לגבי 'הדר', ניטל עוקצו, ניטלה פטמתו דנו הפוסקים אם פסול גם בשאר הימים (שו"ע סימן תרמט סעיף ה, משנ"ב ס"ק מט).

פיטם

6. נפל הפיטם

נפל הפיטם בשעת גידולו: הפיטם שבראש האתרוג, אם נפל בשעת גידולו, הכשיר הרמ"א (סימן תרמח סעיף ז) וכן מנהג העולם. וסימן לכך שנפל על העץ, כותב המשנ"ב (ס"ק לב) בשם הביכורי יעקב (ס"ק כד) שיש גומא במקום הפיטם. והתיר הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פרק י סעיף יח) גם כשנפל באמצע או בסוף גידולו, אם כך דרך גידולו.

נפל הפיטם אחרי הקטיפה: פיטם שנפל כולו עם החלק שבתוך הפרי, אחרי קטיפת האתרוג מהאילן, הרמ"א (סימן תרמט סעיף ה) פוסל מדין חסר, רק ביום הראשון, והמגן אברהם (סימן תרמט ס"ק יז) פוסל גם בשאר הימים מדין הדר, כי הוא חסר בראש האתרוג וניכר, והכריע המשנ"ב (ס"ק לו) שאם אי אפשר למצוא אחר, יש לסמוך על המקילים, אבל מפקפק אם יכול לברך עליו, אלא אם כן יצטרף עוד ספק להקל, שאז ודאי יוכל לברך.

וחידש הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פרק י סעיף יט) שהצד בפוסקים להתיר בנפל מקצת הפיטם, זה רק בפיטם יבש כעץ, אבל פיטם ירוק כמראה האתרוג דינו כבשר הפרי ופסול בחסר משהו.

נפל רק הפיטם שמעל הפרי, ולא בולט כלום, נחלקו הפוסקים בכשרותו. נשאר מעט בולט מהפיטם מעל האתרוג, המגן אברהם מיקל, אבל המשנ"ב (ס"ק לא) מסיק, טוב להדר אם יש לו אחר. נפלה השושנתא העליונה (כעין כדור בראש הפיטם), הכשיר הרמ"א (סימן תרמח סעיף ז), וטוב להחמיר כשיש לו אחר מהודר כמותו.

7. בזמננו

בלי פיטם: נחלקו פוסקי זמננו האם עדיף אתרוג עם פיטם או אתרוג בלי פיטם. הוראת החזו"א וכן מנהג רוב העולם שמותר לקחת לכתחילה אתרוג בלי פיטם, כאשר לפי הסימנים ניכר שהפיטם נפל בעודו על העץ. ומכל מקום אמר הגר"ח קנייבסקי שליט"א (דברי שי"ח) בשם החזו"א שעדיף אתרוג עם פיטם.

ובשם הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (מעדני שלמה עמוד צה, ביאורים ומוספים משנ"ב דרשו החדש סימן תרמח הערה 61) שעדיף בלי פיטם, שכן אתרוג עם פיטם הוא יותר בחשש 'מורכב' שהסוחרים עושים תחבולות שונות להרכבה, כדי שלא יפול הפיטם. (העירו שכיום חשש זה אינו

מצוי, שהרי על ידי הריסוס הפיטם אינו נופל, ולכן בשנת השמיטה שלא מרססים לא מצויים אתרוגים עם פיטם).

ועוד שיש חשש שהפיטם יפול במהלך הימים הארוכים עד החג, ואף שלא יפול אולי יתייבש ביותר ויפסל כדין אתרוג היבש.

עם פיטם: מאידך לדעת הג"ר יוסף שלום אלישיב זצ"ל (אשרי האיש חלק ג פרק לא אות א, הלכות חג בחג, ישא יוסף חלק ב סימן קנח, ישא יוסף חלק ג סימן קסו), מצד הדין צריך לקחת אתרוג עם פיטם, שכן כל אתרוג בלי פיטם יש בו חשש חסר, כי ההיתר של הרא"ש שנפסק ברמ"א (תרמ"ח סעיף ז), הוא רק כשלא היה לו פיטם מעולם, או שנפל כשעדיין אין עליו שם אתרוג. אבל כיום שרוב האתרוגים (99%) נופל הפיטם בגדילה, ורק מיעוט (1%) גודל בלי פיטם כלל, ואם הפיטם נפל כשיש עליו שם אתרוג, לא נחשב שלא היה לו מעולם, ופסול משום 'חסר'.

וכן דעת הגר"ח פ"י שיינברג זצ"ל שאתרוג בלי פיטם יש לו חשש פסול של חסר, ולכן עדיף אתרוג שאינו נאה עם פיטם, מאתרוג נאה בלי פיטם. ויש הרבה שמדקדקים לקחת עם פיטם משום נוי המצוה והדרה, שיותר נאה אתרוג עם פיטם.

ולדעת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי חלק א סימן קעז) לשואל הג"ר מאיר ברנדסדופר זצ"ל שבפשוטות אם נפל הפיטם בעודו על העץ פסול, ומכל מקום יש ללמד זכות על המקילים כמו שביאר שם.

ושמעתי מחכמי הוראה שליט"א, שראוי למדקדק לחוש לשיטת הפוסקים שפוסלים ללא פיטם, אף שלהלכה כשר, יש הידור לחוש לשיטתם כמבואר בביאור הלכה (ריש סימן תרנו ד"ה אם) שאם יש מחלוקת הפוסקים, אף שלהלכה כשר, מכל מקום צריך להדר עד שליש כמבואר בפמ"ג. (וציין לשיטת הבגדי ישע שהחמיר עוד יותר מזה).

סיבה נוספת כתב הג"ר אליהו ברוך פינקל זצ"ל (ספר הזכרון להגרש"י בורנשטיין - 'שיר ושבחה' עמוד שסג) שציטט את הביאור הגר"א (ס"ק טז) שההיתר של הרמ"א שמכשיר אתרוג שנולד בלי פיטם שהוא טריפה, הוא רק לשיטת הרמב"ם שמכשיר בהמה שנולדה טריפה. אבל הרמ"א ביו"ד פוסק שרק בדיעבד סומכים על הרמב"ם, ולכן אתרוג שנולד בלי פיטם כשר רק בדיעבד.

8. למעשה

הדרכה קצרה לקונה: לברר סוג האתרוג וכשרותו, נקי מחששות מורכב, ערלה, טבל, רבעי, כלאים, חילול שבת. מוודא בשקעים ובבליטות שהאתרוג לא נחסר ולא קיבל 'מכה', פיטם שלם, לחילופין שהפיטם נפל לפני שנקטף. לוקח את האתרוג במרחק של כ-35 ס"מ, (ולחזו"א כ-15 ס"מ) בודק שאין שינוי מראה או נקודה שחורה שאינה ניתנת להסרה בשיפועו העליון או שלש נקודות ברוב היקף האתרוג למטה, ויבדוק את העוקץ שלא נעקר. האתרוג לא התקלף. מראה האתרוג ירוק טבעי, ולא בצבע חום. משקל לפחות של 100 גרם.

המהדר מוודא שיהיה נקי כמה שאפשר מנקודות שחורות, וטוב שלא יהיה בלעטלך כלל, ובוחר אתרוג בגידול נאה. ולדעת חלק מן הפוסקים, יקפיד מדינא שיהיה באתרוג פיטם. אם מבחינים במראה בעייתי לא ברור הנראה לעין או חסרון בפיטם, פונים לרב המומחה במראות אתרוג להכרעה. קונים ממוכר גדול, משלמים במזומן ולא בהקפה, אורזים את האתרוג בזהירות.

קופסאות: הקונה אתרוג בקופסא, צריך לבדוק את תכולתה, כיון שרמת ההידור וההשגחה המוטבעת על האריזה, מתייחס אך ורק לרגע האריזה, ויתכן שבשעת האריזה היה ירוק מאוד ולא ניכר לעין הנקודה השחורה, וכעת נהפך להיות צהוב, וניכרת הנקודה השחורה ופסול. גם יתכן שהאתרוג קיבל מכה במהלך הגלגולים ונהפך לחסר, או שנפל הפיטם. וגם יתכנו טעויות. מה גם, שההשגחה היא רק על ערלה תרו"מ וחזקת בלתי מורכב, שכן יש הכשרים מהודרים שמצהירים בפירוש שההכשר אינו אחראי לרמת הידור האתרוג, וכשרותו לברכה, ומחירו.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. ד' מינים: אכשר דרא וכיום מצויים ד' מינים בהידור רב. חשוב לדעת מה הידור ומה מעכב, ההידור הראשון הוא, לברר שאין חשש פסול, מורכב, ערלה, טבל, רבעי, חסר, שינוי מראה. ולכן כדאי לקנות רק אצל מוכר ירא שמים, או בחנות עם השגחה מהודרת.
- ב. חסר: חסר (כל שהוא אף שאינו נראה לעין) פסול ביום הראשון, וכשר בחול המועד. במקדש פסול כל שבעה. גם בזמננו במקום המקדש פסול כל שבעה. נפל הפיטם פסול ביום הראשון, ויש פוסלים כל הימים.
- ג. שינוי מראה: שינוי מראה כגון נקודות שחורות בחוטם האתרוג פסול. אינו בחוטם אם הוא על רובו או בשנים ושלשה מקומות ברוב היקפו פסול. שינוי מראה פוסל דוקא אם ניכר לעין, במרחק של כ-35 ס"מ, ויש מחמירים במרחק של כ-15 ס"מ. נקודות שאפשר להסירם, כשר.
- ד. נקלף: נקלף כולו פסול. נשאר כסלע (קוטר כ-3.2 ס"מ) וצבעו ירוק כשר. נקלף בשנים ושלשה מקומות בצבע חום, פסול משום מנומר. נקלף בחוטמו ונשתנה הצבע, פוסל אפילו משהו. ובשעת הדחק יש להקל אם לא השחיר במקום הקילוף.
- ה. משקל: האתרוג יהיה במשקל לפחות 100 גרם.
- ו. אתרוג מהודר: יש הידור שהאתרוג יהיה נקי לגמרי אף ממראות שהם כשרים מצד הדין, ויש מחמירים שיהיה עם פיטם, עם בליטות, עוקץ שקוע, בנוי כמגדל, ועם שושנתא שלימה. ועוד הידור לא להיכנס למחלוקת הפוסקים. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הודעה:

אפשר לקבל חינם כל

שבוע את הגיליון

במייל

המעוניין ישלח

בקשה לכתובת מייל

5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא;

בחירת לולב מהודר?

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל

תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות

הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ,

תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הגיליון נתרם:

להצלחת רבי אהרן

בן שלמה שליט"א ובני

ביתו וכל יוצאי חלציו,

זכות התורה תעמוד להם

שיזכו לאושר ועושר

נחת ושמחה, ובתיבה

וחתימה טובה, אמן.